

CONSILIUL NAȚIONAL AL ORGANIZAȚIILOR DE
PENSIONARI ȘI AL PERSOANELOR VÂRSTNICE

Violența și abuzul asupra persoanelor vârstnice

Irina-Elena ENACHE

NOIEMBRIE, 2023

CUPRINS

INTRODUCERE	2
CAPITOLUL I: NOȚIUNI TEORETICE PRIVIND VIOLENȚA ȘI ABUZUL ASUPRA PERSOANELOR VÂRSTNICE	4
CAPITOLUL II: PREVEDERI LEGISLATIVE ÎN DOMENIUL VIOLENȚEI LA NIVELUL ROMÂNIEI	15
CAPITOLUL III: METODE DE ÎNȘELĂCIUNE ȘI ABUZ DE ÎNCREDERE ASUPRA PERSOANELOR VÂRSTNICE	24
CAPITOLUL IV: CONCLUZII ȘI PROPUNERI	28
BIBLIOGRAFIE	31

INTRODUCERE

Abuzul și violența asupra persoanelor în vârstă, este un fenomen larg răspândit în societatea contemporană, la nivelul tuturor categoriilor sociale și adânc înrădăcinată, cu efecte grave asupra sănătății, calității vieții și bunăstării victimelor.

Adesea, abuzul asupra persoanelor vârstnice, se petrece în spațiul casnic, fiind generat de către o rudă (membru al familiei) care locuiește împreună cu persoana vârstnică sau de către alte persoane care fac parte din anturajul vârstnicului ori vin întâmplător în contact cu acesta. Aici, ne referim la abuzul din cadrul instituțiilor de îngrijire unde vârstnicii sunt rezidenți și care, adeseori, sunt discriminați, marginalizați, neglijați și abuzați emoțional chiar de angajații centrelor.

Persoanele vârstnice, în special, cele care locuiesc singure sau au o stare de sănătate precară, devin vulnerabile în fața furtului și a agresiunilor. Violența economică asupra vârstnicilor este asociată, deseori, cu deposedarea bunurilor materiale și financiare. Vârstnicii sunt considerați ținte ușoare, în raport cu posibilitățile reduse de a se apăra atât fizic, cât și privind posibilitatea de a sesiza intențiile ascunse ale abuzatorului, falsificarea unor acte, reținerea pensiei sub pretextul efectuării cumpărăturilor etc. Este important de remarcat că victimele abuzului economic se raportează și la alte forme de abuz al vârstnicilor (psihologic și fizic). Vârstnicii, care trec prin astfel de situații, sunt deseori copleșiți de sentimente de frică, inclusiv în relaționarea și relatarea despre cele întâmplate unei alte persoane, fie chiar și din familie.

Stereotipurile de gen și existența unui cumul de convingeri care ascund fenomenul violenței intrafamiliale, în special, în mediul rural, reprezintă factori majori de risc, mai ales, în asociere cu faptul că problemele conflictuale între rude sunt probleme ce trebuie rezolvate în familie, fără a fi percepută necesitatea sesizării autorităților pentru rezolvarea lor. La acestea se adaugă toleranța

excesivă a persoanelor vârstnice la violență (în mediul rural cu o intensitate mai mare), unele comportamente violente, agresive și discriminatoare ale vârstnicilor fiind percepute ca lucruri normale care se întâmplă în cadrul familiilor rurale.

În România, din cauza lipsei colectării sistematice a datelor statistice în domeniu, precum și a raportării reale a incidentelor, nu se cunoaște cifra reală a vârstnicilor abuzați.

Acest studiu încercă să tragă un semnal de alarmă în special în rândul autorităților publice, care acordă prea puțină atenție acestui fenomen aflat în continuă creștere în țara noastră.

NOȚIUNI TEORETICE PRIVIND VIOLENȚA ȘI ABUZUL ASUPRA PERSOANELOR VÂRSTNICE

În țara noastră, problema abuzului și violenței asupra vârstnicilor este foarte puțin studiată, atât din cauza recunoașterii și conștientizării slabe la nivelul societății, cât și din motive culturale, procesul de sensibilizare colectivă a situațiilor respective fiind abia la început, declararea publică a actelor de violență și abuz fiind considerată drept ceva rușinos ce poate provoca stigmatizare și dezaprobare socială.

Conform Organizației Mondiale a Sănătății (2020), abuzul este definit ca *un act unic sau repetat ori lipsa unei acțiuni adecvate, a unui îngrijitor sau a altei persoane, care are loc în cadrul unei relații bazate pe încredere și care cauzează rău sau suferință unei persoane în vârstă*.¹

Violența este definită de Organizația Mondială a Sănătății, în Raportul mondial despre violență și sănătate (2002), astfel: *folosirea intenționată a forței sau puterii, reală sau sub formă de amenințări, împotriva unei alte persoane sau împotriva unui grup sau comunități, din care rezultă sau are o probabilitate ridicată de a avea ca rezultat rănirea, decesul, afectarea psihologică, afectarea dezvoltării sau deprivare*.²

Legea nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie (republicată), definește violența în familie ca fiind *„orice acțiune sau inacțiune intenționată, cu excepția acțiunilor de autoapărare ori de apărare, manifestată fizic sau verbal, săvârșită de către un membru de familie împotriva altui membru*

¹World Health Organization, *Abuse of older people*, disponibil la https://www.who.int/health-topics/abuse-of-older-people#tab=tab_1. Accesat la 20.06.2023

²Etienne G. Krug, Linda L. Dahlberg, James A. Mercy, Anthony B. Zwi, Rafael Lozano, *World report on violence and health – WHO*, Geneva 2002, p. 5. Disponibil la: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf. Accesat la 20.06.2023

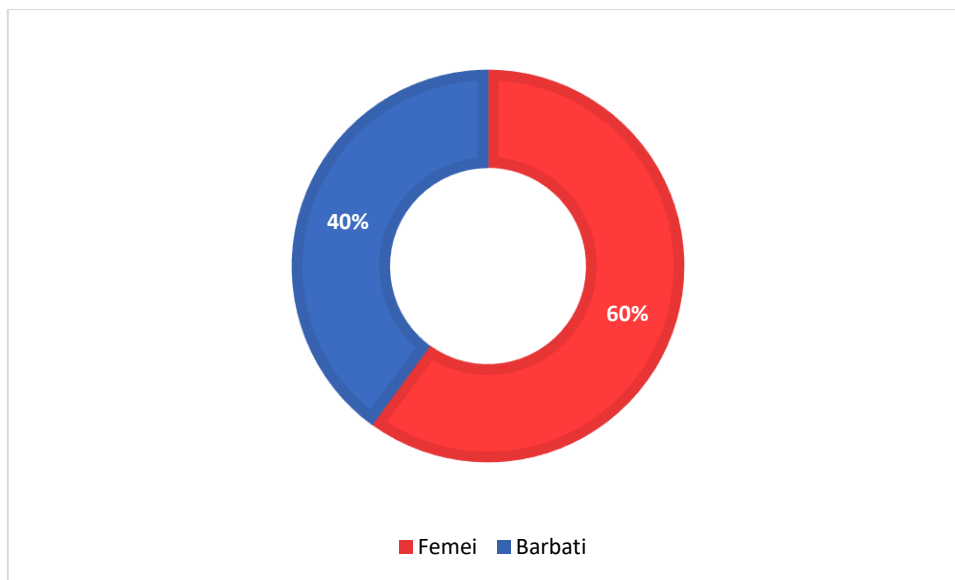
al aceleiași familii, care provoacă ori poate cauza un prejudiciu sau suferințe fizice, psihice, sexuale, emoționale ori psihologice, inclusiv amenințarea cu asemenea acte, constrângerea sau privarea arbitrară de libertate”.

Violența împotriva femeilor este, de asemenea, o problemă majoră de sănătate publică și o încălcare a drepturilor omului. Organizația Națiunilor Unite definește violența împotriva femeilor ca fiind *orice act de violență bazat pe gen care are ca rezultat sau este susceptibil să aibă ca rezultat vătămare sau suferință fizică, sexuală sau psihologică asupra femeilor, inclusiv amenințări cu astfel de acte, constrângere sau privare arbitrară de libertate, indiferent dacă apar în viața publică sau privată.*³

1.1. Profilul demografic al populației vârstnice din România

Conform datelor prezentate de Institutul Național de Statistică, România se confruntă cu o îmbătrânire rapidă a populației, având, în prezent, 3.706.321 persoane în vârstă de 65 de ani sau mai mult, ceea ce reprezintă 19,5 % din populația rezidentă a țării.

Fig. nr. 1. Structura populației vârstnice rezidente pe sexe, în anul 2022

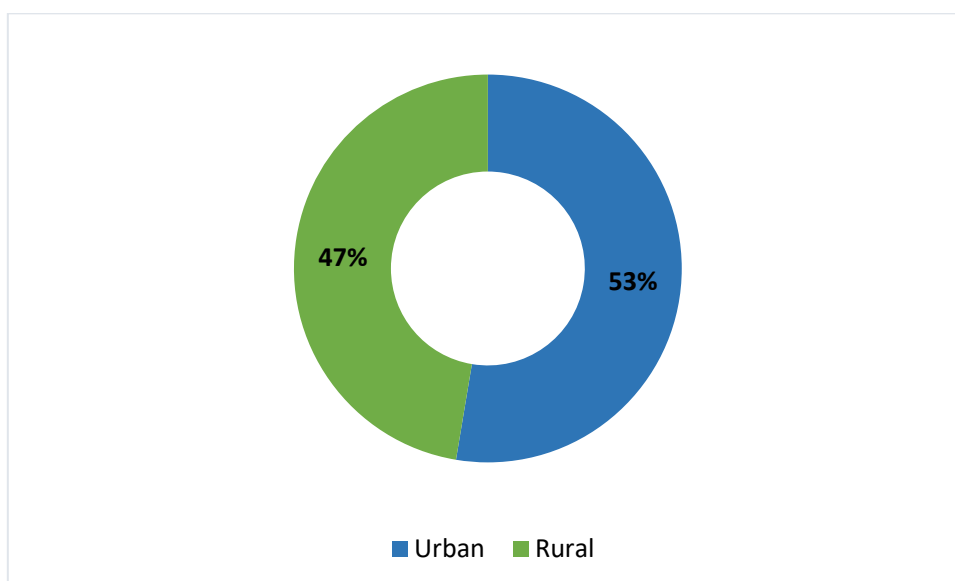
Sursa: Prelucrare CNOPPV pe baza datelor din baza Tempo a Institutului Național de Statistic

³World Health Organization, *Violence against women*. Disponibil la: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>. Accesat la 20.06.2023

Din structura populației vârstnice pe sexe (Fig. nr. 1), observăm că pe măsură ce populația avansează în vârstă, raportul de masculinitate (numărul populației de sex masculin raportat la numărul populației de sex feminin, exprimat procentual) se diminuează pe fondul unei speranțe de viață mai ridicată pentru femei.

În totalul populației vârstnice din România predomină femeile, numărul acestora fiind de 2.225.630 (60%), comparativ cu numărul bărbaților 1.480.691 (40%).

Fig. nr. 2. Distribuția persoanelor vârstnice în funcție de mediul de rezidență în anul 2022

Sursa: Prelucrare CNOPPV pe baza datelor din baza Tempo a Institutului Național de Statistică

Repartizarea demografică după medii de rezidență evidențiază faptul că cea mai mare concentrare a populației vârstnice se află în mediul urban cu 1.950.664 persoane (53%) față de mediul rural cu 1.755.677 persoane (47%).

Prognoza demografică Eurostat estimează că populația rezidentă vârstnică a României de 65 ani și peste, va ajunge până în anul 2030 la 3,82 milioane persoane și în 2060 la 4,72 milioane persoane.

Îmbătrânirea populației generează mari îngrijorări privind frecvența, amploarea și complexitatea cazurilor de abuz asupra persoanelor în vârstă. În ansamblul populației, persoanele vârstnice reprezintă un grup vulnerabil în ceea ce privește victimizarea infracțională.

De multe ori, persoanele vârstnice se simt în nesiguranță în localitatea lor, în propria locuință, pe drumurile publice sau în mijloacele de transport.

Fig. nr. 3. Principalele probleme de siguranță cu care se confruntă persoanele vârstnice în funcție de mediul de rezidență

Mediul URBAN	Mediul RURAL
<ul style="list-style-type: none"> - înșelăciunile/abuzul de încredere; - violența verbală la adresa persoanelor vârstnice, în spațiul public; - furturile din buzunare/poșete (mijloace de transport în comun și în zone aglomerate, de exemplu piețe); - furturile din locuință; - tâlhăria stradală; - abuzul, violența în familie/rele tratamente aplicate persoanelor vârstnice sau neglijarea nevoilor celor dependenți; - accidente rutiere (risc ridicat de victimizare pietoni). 	<ul style="list-style-type: none"> - furturile din gospodării, anexe, prin împrietenire cu victima sau prin efracție; - tâlhăriile comise în locuință; - înșelăciuni; - violența în mediul familial; - agresiuni sexuale; - conflicte cu vecinii

Sursa: Institutul de Cercetare și Prevenire a Criminalității, Infracționalitatea îndreptățită asupra vârstnicilor

1.2. Factorii de risc ai abuzului asupra persoanelor vârstnice

Factorii de risc care pot determina săvârșirea unui abuz asupra persoanelor vârstnice se pot regăsi la nivel individual, familial, în căminele pentru bătrâni și în cadrul societății.

Astfel, printre riscurile ce se regăsesc *la nivel individual*, putem aminti: vârsta avansată, scăderea capacității fizice de a se apăra în fața unei potențiale agresiuni, scăderea capacității de a sesiza pericolul fizic datorită limitării simțurilor fizice (văz, auz) și psihice (bolile neurodegenerative și alte tulburări

mentale), deficit intelectual, boli cronice, nevoi sporite sau speciale de îngrijire, abilități reduse de comunicare, deficit intelectual.

În cadrul familiei, ceea ce poate cauza o formă sau alta de violență este coabitarea cu partenerul de viață sau cu alte rude. Uneori, din cauza stresului și frustrărilor acumulate la un nivel ridicat, insuficiența veniturilor sau dimpotrivă, dependența persoanelor adulte rămase fără loc de muncă și care ajung să depindă de pensia vârstnicului, consumul de alcool, relațiile tensionate și nerezolvate din interiorul familiei pot conduce la diferite tipuri de abuz asupra persoanei vârstnice. Departe de a fi doar o problemă privată, violența din cadrul familiei afectează din ce în ce mai mult societatea prezentă.

La nivelul comunității în care trăiesc, un număr ridicat de persoane vârstnice nu beneficiază de sprijin social, cele cu anumite dizabilități fizice sau mentale fiind marginalizate de către membrii societății sau chiar de cei ai familiei proprii. De asemenea, din cauza izolării sociale și lipsei de informare, vârstnicii devin ușor victime ale infractorilor care folosesc diferite metode de înșelăciune (metoda „Accidentul”, „Curierul”, „Premiul cel mare”, „Acoperișul” etc).

Un risc deosebit prezintă și persoanele vârstnice dependente de îngrijire și /sau care trăiesc în centre de îngrijire și recuperare. Abuzul instituțional reprezintă maltratarea persoanelor instituționalizate de către un sistem care deține puterea (politică și socială) și poate îmbrăca diferite forme: neglijare, discriminare. De cele mai multe ori, maltratarea lor are loc, deoarece normele de îngrijire și de protecție socială nu sunt încă foarte bine stabilite, personalul de îngrijire este, de regulă, slab remunerat și pregătit, depășit de atribuții, mediul de lucru nu este adecvat echipat, iar, uneori, interesele instituției pot fi puse mai presus decât cele ale pacienților. Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene (proclamată la Nisa la 7 decembrie 2000), în art.25, recunoaște și respectă dreptul persoanelor

vârstnice de a duce o viață demnă și independentă și de a participa la viața socială și culturală.⁴

1.3. Tipuri și semne de abuz asupra persoanelor vârstnice

Abuzurile față de persoana vârstnică sunt acte care le subminează demnitatea și valoarea personală, sensul identității, punând în pericol starea sănătății fizice, psihice și chiar viața acesteia. Abuzul/violența asupra persoanelor vârstnice poate lua diferite forme ca, de exemplu: violență împotriva femeilor, abuz psihologic (emoțional), financiar, fizic, sexual, neglijare (intenționată sau neintenționată) și instituționalizare (abandon).

Violența împotriva femeilor este un fenomen foarte răspândit în toate societățile, care afectează în mod grav sănătatea și siguranța femeilor. De asemenea, reprezintă o încălcare a principiilor și drepturilor democratice și cea mai frecventă și extinsă încălcare a drepturilor omului. Violența împotriva femeilor, însă, este o categorie unică de violență care se bazează pe dezechilibrul puterii între bărbați și femei.

Abuz psihologic (emoțional, mental, verbal)

Abuzul psihologic este provocarea de angoasă mentală, frică și sentimente de rușine și neputință.

Comportamentele abuzatorului includ: intimidare verbală, umilință, hărțuire, strigăte, amenințări de diferite forme, reținerea afecțiunii și înlăturarea puterilor decizionale, tratarea persoanei în vârstă ca un copil. Printre semnele abuzului se numără: pierderea interesului pentru sine și mediu, pasivitate și apatie față de o altă persoană, frică, lipsa contactului vizual, ambivalență sau nervozitate în prezența altei persoane, reticența de a vorbi deschis, neputință și resemnare.

⁴Carta drepturilor fundamentale a UE, titlul III Egalitatea, art. 25 (Drepturile persoanelor în vârstă), disponibil la: <http://fra.europa.eu/ro/eu-charter/article/25-drepturile-persoanelor-varsta>. Accesat la 10.08.2023

Abuz financiar

Abuzul financiar reprezintă utilizarea ilegală sau necorespunzătoare a banilor sau bunurilor persoanei în vârstă fără ca aceasta să fi consimțit.

Abuzul constă în furtul de bani, bunuri sau obiecte de valoare, refuzul accesului la fonduri personale, încasarea cecurilor sau folosirea cardului persoanei vârstnice fără permisiune și/sau falsificarea semnăturii acestuia, constrângerea cu privire la semnarea contractelor, schimbarea testamentului sau atribuirea unei împuterniciri împotriva dorințelor sale sau atunci când persoana vârstnică nu are capacitatea mentală de a face acest lucru, folosirea necorespunzătoare a unei împuterniciri.

Abuz fizic

Abuzul fizic reprezintă utilizarea intenționată a forței fizice care poate duce la vătămări corporale, dureri sau deficiențe fizice.

Acest tip de abuz îmbracă diferite forme: pălmuirea, lovirea, îmbrâncirea, împingerea, trasul de păr, utilizarea mijloacelor de imobilizare fizică (legare), alimentarea forțată, arderea, utilizarea obiectelor de uz casnic ca arme, utilizarea armelor de foc și a cuțitelor, provocarea de vânătăi, administrarea de medicație în exces sau mai puțin decât recomandă medicul.

Abuz social

Abuzul social reprezintă împiedicarea intenționată a unei persoane în vârstă de a avea contact social cu familia sau prietenii sau de a accesa activitățile sociale la alegere.

Comportamentele abuzatorului includ: mutarea persoanei în vârstă departe de familie și prieteni, interzicerea accesului vizitatorilor, refuzarea utilizării telefonului sau monitorizarea apelurilor, întreruperea activităților fără explicații și multe alte comportamente de control.

Abuz sexual

Abuzul sexual este un comportament abuziv sau de exploatare sexuală sau orice comportament care face ca persoana în vârstă să se simtă inconfortabil în legătură cu corpul sau sexul său.

Abuzul sexual constă în: molestare sexuală, viol, sodomie, nuditate forțată și fotografierea sexuală explicită, atingeri nedorite, avansuri sexuale verbale, utilizarea limbajului ofensator sexual, expunere indecentă. Este mai des întâlnit în cazul persoanelor de sex feminin vârstnice, abuzatorii fiind bărbați tineri sau în vârstă, cu tulburări de comportament sexual, complexați, perverși.

Neglijarea

Neglijarea reprezintă omisiunea voluntară sau involuntară a persoanei/instituției care are responsabilitatea îngrijirii unei persoane vârstnice, de a lua orice măsură pe care o presupune îndeplinirea acestei responsabilități, care pune în pericol viața, integritatea corporală, sănătatea fizică sau psihică a persoanei vârstnice.

Neglijarea se poate prezenta sub mai multe forme:

- *neglijarea alimentară* – privarea de hrană, absența mai multor alimente esențiale în dieta/regimul persoanei vârstnice, mese neregulate, alimente alterate;
- *neglijarea vestimentară* – haine nepotrivite pentru anotimp, haine prea mici, haine murdare, lipsa hainelor;
- *neglijarea igienei* – lipsa igienei corporale, mirosuri respingătoare, paraziți;
- *neglijarea medicală* – absența îngrijirilor necesare, neaplicarea tratamentelor prescrise de medic, neprezentarea la controalele medicale sau la programele de recuperare, refuzarea furnizării de echipamente de sprijin (baston, ochelari, proteze dentare);

➤ *neglijarea emoțională* – lipsa atenției și a semnelor de afecțiune.⁵

Acest tip de abuz, greu evidențiable, este de cele mai multe ori ignorat și cu grave repercusiuni asupra existenței vârstnicului.

Recent, au fost dezvăluite, în presa românească, abuzurile șocante la care au fost supuși bătrânii instituționalizați din centrele de îngrijire. Bătuți, înfomețați, ținuți în mizerie, puși la muncă, vârstnicii au fost tratați cu lipsă de omenie de cei care, plătiți fiind și de stat, și de ei, ar fi trebuit să-i îngrijească.

Bătrânii nu au primit mâncare suficientă și adecvată nutrițional, nici tratament medical conform cu boala pe care o aveau, nu au fost spălați și nici îngrijiți. Cei care se aflau într-o stare mai bună de sănătate au fost forțați să muncească în interiorul azilului. Vârstnicii imobilizați au fost găsiți zăcând în urină și în propriile fecale, neîngrijiți, cu răni pe corp și flămânzi.

Abuzul de instituționalizare reprezintă renunțarea deliberată a familiei de la îndatoririle și responsabilitățile asumate de a furniza îngrijire unui vârstnic și internarea acestuia într-un cămin sau centru de recuperare pentru persoane vârstnice, împotriva voinței sale, atunci când există posibilitatea menținerii în familie la domiciliu.

Fig. nr 4. Profilul agresorului versus profilul victimei

PROFILUL AGRESORULUI	PROFILUL VICTIMEI
Consum de alcool;	Venituri reduse (pensie mică);
Boli mintale netratate;	Sentiment de rușine;
Prezintă carențe educative;	Atașament emoțional față de agresor;
Presiuni socioeconomice;	Dependență față de agresor;

⁵Rosen, Tony et al. . *Identifying and Initiating Intervention for Elder Abuse and Neglect in the Emergency Department. Clinics in Geriatric Medicine*, vol. 34, nr. 3, 2018, National Library of Medicine, disponibil la: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6057151/>. Accesat la 10.08.2023

PROFILUL AGRESORULUI	PROFILUL VICTIMEI
Agresivitate verbală; Istoric de abuz în familia de origine;	Scăderea capacității fizice de a se apăra;
Imaturitate emoțională; Gândire dihotomică;	Izolarea socială; Incidența tulburărilor psihice;
Gelozie/spirit posesiv; Nu prezintă sentimente de regret;	Stima de sine scăzută; Vârstă înaintată;
Atitudine negativă față de femei; Crede în supremația masculină;	Nivel de educație scăzut; Văduv/ă;
Temperament agresiv/agresivitate verbală; Stimă de sine scăzută.	

Atât bărbații, cât și femeile pot fi victime ale violenței. Persoanele abuzatoare manifestă un grad redus de empatie față de ceilalți și o capacitate redusă de a resimți remușcare sau vinovăție. De asemenea, ele prezintă o plăcere de a provoca suferință și adesea ignoră consecințele comportamentului lor. Principala strategie a abuzatorului este de a destabiliza victima și de a o deruta până la stadiul în care aceasta se consideră responsabilă pentru producerea abuzului. Astfel, ea ajunge să își chestioneze până și propria identitate, abuzatorul transmițându-i în mod constant că este neajutorată și lipsită de valoare. Abuzatorul practică abuzul în mod repetat, deoarece are o nevoie constantă de a-și reconfirma puterea într-un mod nesănătos, putere pe care o poate exercita asupra celorlalți, considerându-i slabi. El cauzează victimei durere emoțională, generând confuzie, rușine, uneori, furie. De cele mai multe ori, abuzatorii prezintă tulburări psihice sau tulburări de personalitate, iar consumul de alcool poate agrava și mai mult comportamentele la care aceștia recurg. Unii abuzatori au crize de furie, în care țipă, urlă și sunt constant nemulțumiți. De asemenea, utilizează ironia, sarcasmul, intimidarea, umilirea și critica excesivă. Ei recurg la

devalorizare, jigniri, comparații umilitoare, etichetări și amenințări, exprimându-și disprețul față de victimă pe care o învinuiește excesiv și îi creează acesteia sentimente de inferioritate. Însă, nu toți abuzatorii lovesc, sparg obiecte sau rănesc, nu toți abuzează fizic. Unii acționează exclusiv la nivel verbal, însă consecințele abuzului psihologic (emoțional) aplicat sistematic sunt distrugătoare. Acest tip de abuz generează confuzie, nesiguranță, incertitudine și poate conduce la tulburări psihice, de personalitate, comportamentale, de adaptare, anxietate, depresie sau chiar suicid.

CAPITOLUL II

PREVEDERI LEGISLATIVE ÎN DOMENIUL VIOLENȚEI LA NIVELUL ROMÂNIEI

În ultimii ani, România a depus în mod constant recomandări în vederea ratificării și pregătirii implementării Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice – *Convenția de la Istanbul*.

Potrivit Convenției de la Istanbul, violența familială și cea împotriva femeilor, în special, reprezintă o violare a drepturilor omului și o formă de discriminare. Convenția propune crearea unor mecanisme care să garanteze protecția victimelor și urmărirea penală a agresorilor, să crească gradul de conștientizare a efectelor acestui fenomen, să prevină și să combată toate formele de violență prin adoptarea unei game largi de măsuri.

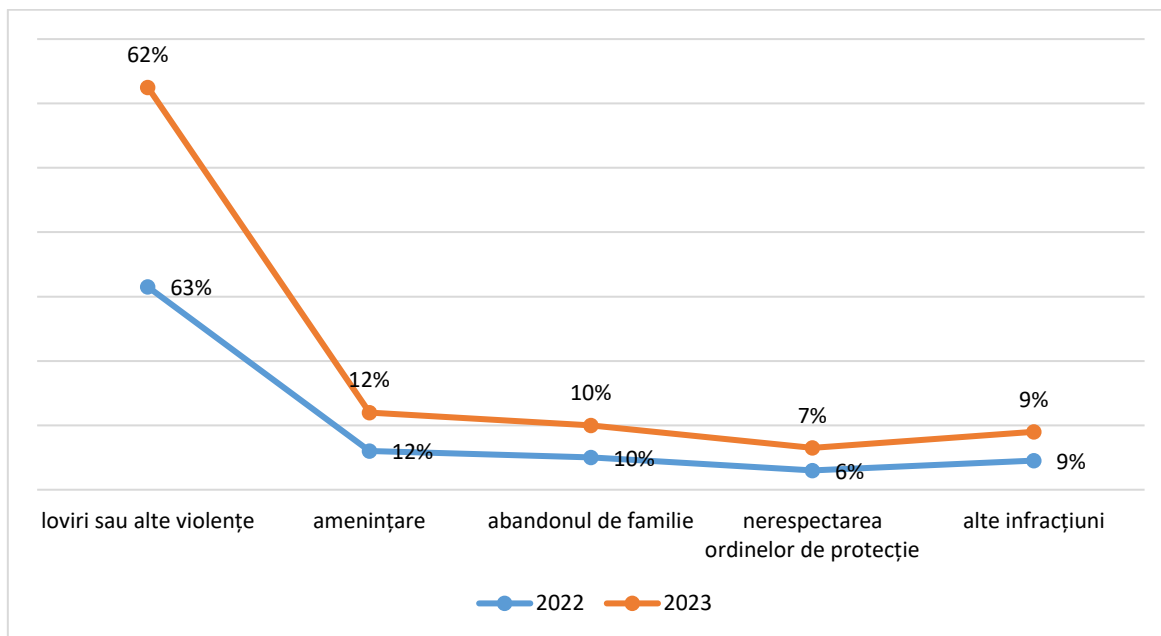
Legislația națională în domeniul violenței domestice:

- Legea nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, republicată;
- Legea nr. 30/2016 din 17 martie 2016 pentru ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, adoptată la Istanbul la 11 mai 2011;
- Legea nr. 286/2009 privind Codul penal;
- Legea nr. 135/2010 din 1 iulie 2010 privind Codul de procedură penală;
- Hotărârea nr. 592/2021 din 27 mai 2021 privind aprobarea Strategiei naționale pentru prevenirea și combaterea violenței sexuale “SINERGIE” 2021-2030 și a Planului de acțiuni pentru implementarea strategiei naționale.⁶

2.1. Violența domestică în date

România nu are un sistem integrat de colectare a datelor despre violența domestică și despre alte forme de violență. Astfel, pe baza datelor colectate de Poliția Română și de Institutul Național de Statistică, prezentăm o mică parte din evoluția acestui fenomen, din păcate, încă tolerat de autorități.

Fig. nr.5. Tipuri de infracțiuni de violență în familie

Sursa: IGPR, Violența domestică, în atenția polițiștilor⁷

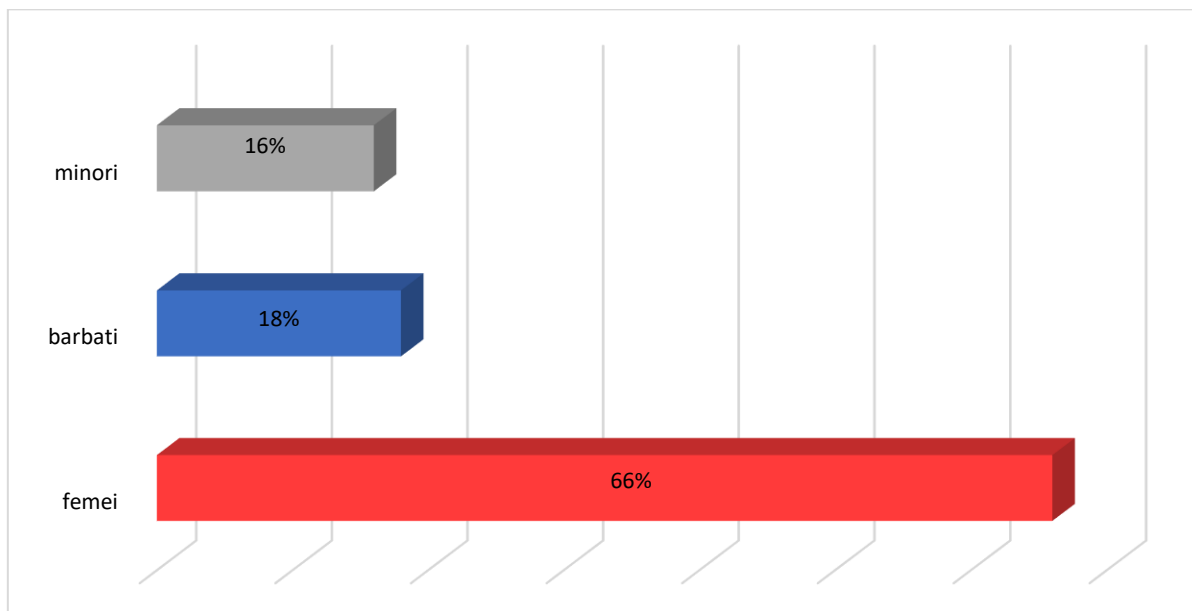
La nivel național, în primele 4 luni ale anului 2023, numărul faptelor în domeniul violenței domestice a crescut cu 6,7% față de primele 4 luni ale anului 2022, de la 16.667 la 17.792. Cea mai mare pondere a infracțiunilor o au „lovirea sau alte violențe” – 62% (10.894 fapte), „amenințarea” – 12% (2.036 fapte), „abandonul de familie” – 10% (1.672 fapte), „nerespectarea măsurilor dispuse prin ordinele de protecție” - 7% (1.304 fapte). O pondere mică de doar 9% o reprezintă, conform acestui grafic, categoria „alte infracțiuni” (Fig. nr. 4).

⁶ANES, Legislație națională în domeniul violenței domestice, disponibil la adresa <https://anes.gov.ro/legislatie-nationala-violenta-domestica/>, accesat la data 04.10.2023

⁷Datele analizate reprezintă ponderea infracțiunilor în perioada 1 ianuarie – 30 aprilie 2022 și 2023.

Din statisticile Inspectoratului General al Poliției Române (as evedea Fig. nr. 5), a reieșit faptul că din totalul victimelor infracțiunilor de violență domestică, 12.334 sunt femei (66%), 3.399 (18%) sunt bărbați și 2.870 (16%) sunt minori. De asemenea, 4.013 ordine de protecție au fost emise la solicitarea victimelor, 318 la solicitarea procurorului și 312 la solicitarea altor instituții abilitate în acest sens.

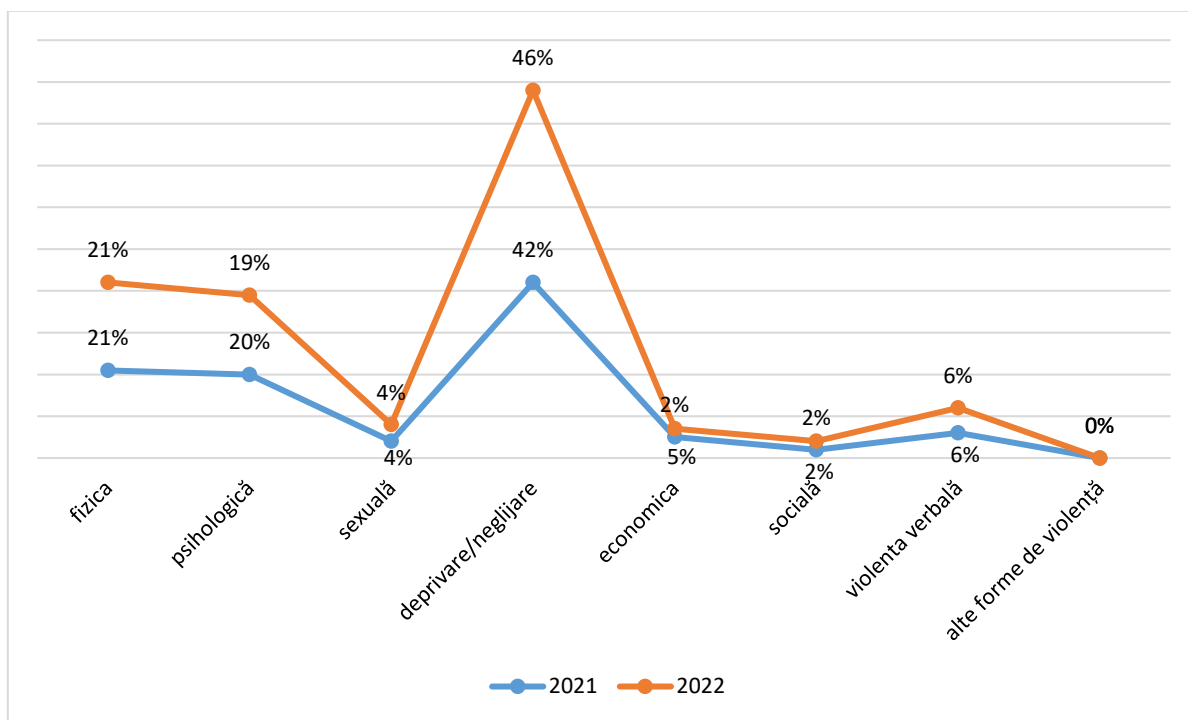
Fig. nr. 6 Victimele violenței domestice în perioada 1 ianuarie - 30 aprilie 2023

Sursa: IGPR, *Violența domestică, în atenția polițiștilor*

Conform datelor furnizate de Institutul Național de Statistică (Fig. nr. 6), formele de violență care au înregistrat cea mai mare pondere în rândul victimelor au fost: violență prin deprivare/neglijare, cu o creștere de 4% (2022) față de anul 2021 (46%), violență fizică (21%) și psihologică (20%).

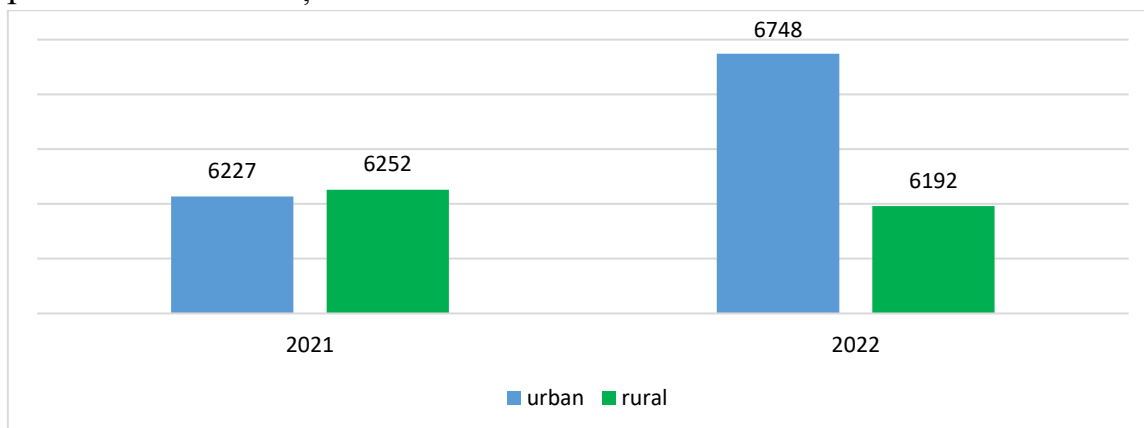
Fig. nr. 7 Victimele violenței domestice, aflate în evidența DGASPC, după tipul de violență

Sursa: Prelucrare CNOPPV pe baza datelor din baza Tempo a Institutului Național de Statistică

În anul 2021, cel mai mare număr de victime s-a înregistrat în mediul rural – 6.252, iar mediul urban a înregistrat, în anul 2022, cele mai multe victime ale violenței domestice – 6.748.

Fig. nr. 8 Distribuția victimelor violenței domestice, aflate în evidența DGASPC, pe medii de rezidență

Sursa: Prelucrare CNOPPV pe baza datelor din baza Tempo a Institutului Național de Statistică

2.2. Drepturile victimelor violenței domestice

Indiferent de forma ei, violența reprezintă o încălcare a drepturilor omului. Conform Art. 6 din Legea nr. 217 /2003 pentru prevenirea și combaterea violenței domestice, „Victima violenței domestice” are dreptul:

- a) la respectarea personalității, demnității și a vieții sale private;
- b) la informarea cu privire la exercitarea drepturilor sale;
- c) la protecție specială, adecvată situației și nevoilor sale;
- d) la servicii de consiliere, reabilitare, reintegrare socială, precum și la asistență medicală gratuită, în condițiile prezentei legi;
- e) la consiliere și asistență juridică gratuită, în condițiile legii.”

Protecția și promovarea drepturilor victimelor violenței domestice se realizează în conformitate cu următoarele principii:

- a) principiul legalității;
- b) principiul respectării demnității umane;
- c) principiul prevenirii săvârșirii actelor de violență domestică;
- d) principiul celerității;
- e) principiul parteneriatului;
- f) principiul egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați;
- g) principiul vieții și siguranței victimei;
- h) principiul respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale;
- i) principiul abordării integrate.

2.3. Instituții și servicii implicate în protecția victimelor violenței domestice

Atunci când victima se confruntă cu o situație de violență în familie, pentru înlăturarea stării de pericol, aceasta se poate adresa la una sau mai multe instituții, în funcție de situația în care se află, astfel:

Serviciul de urgență 112, transmițând operatorului că se află într-un pericol iminent. **Secția de poliție** pe a cărei rază teritorială își are domiciliul/reședința prin depunerea plângerii penale împotriva agresorului. Agenții de poliție îi

înregistrează victimei plângerea depusă și o îndrumă fie către Serviciul de Medicină Legală, fie către o unitate spitalicească de primiri urgențe, după caz.

Agencia Națională pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați a pus la dispoziția victimelor violenței domestice o linie telefonică gratuită cu un număr unic de contact, **0800.500.333**, pentru a semnaliza situațiile de violență domestică. Call center-ul funcționează cu program continuu, 24h/24h, 7 zile din 7.

Unitățile de primiri urgențe sau **Serviciul de medicină legală** – în cazul în care victima a suferit leziuni fizice sau traume psihice, aceasta se poate adresa la unitatea de primiri urgențe pentru a fi evaluată/tratată, după caz. Consultul medical de urgență este gratuit. Scrisoarea medicală pe care victima o poate primi de la spital este de ajutor la obținerea certificatului medico-legal. Dacă starea de sănătate îi permite, victima trebuie să se deplaseze la serviciul de medicină legală pentru obținerea certificatului medico-legal de constatare a agresiunilor.

Furnizorii de servicii sociale – direcțiile generale de asistență socială și protecția copilului care se regăsește în fiecare reședință de județ/direcțiile de asistență socială de pe lângă primării sau la sistemul public de asistență socială/organizații nonguvernamentale. Victima se poate adresa acestor entități pentru consiliere și suport, consiliere psihologică și informații. Informația cu privire la unitățile prin care se acordă servicii victimelor violenței în familie se găsește la direcțiile generale de asistență socială și protecția copilului de la nivelul fiecărei reședințe de județ, la secțiile de poliție, la primării. Serviciile care oferă asistență suport pentru victimele violenței în familie pot fi publice sau private. Victima se poate adresa acestor servicii chiar dacă a solicitat intervenția poliției prin serviciul de urgență 112, chiar dacă a depus plângere penală împotriva agresorului. Se recomandă ca victima să se adreseze și altor servicii de suport dintre cele enumerate mai sus. Entitățile implicate în activități de prevenire și combatere a violenței în familie pot îndruma victima către spital pentru îngrijiri medicale, dacă este cazul, sau către serviciul de medicină legală/institut de medicină legală pentru

obținerea certificatului medico-legal. De asemenea, victima este îndrumată să depună plângere penală împotriva agresorului și îi vor oferi sprijin în demersurile juridice.⁸

În 2022, numărul total de servicii destinate prevenirii și combaterii violenței domestice a fost de **262**.

168 de servicii sociale destinate victimelor violenței domestice și agresorilor din care:

- 152 destinate victimelor;
- 16 agresorilor.

10 servicii integrate de urgență destinate victimelor violenței sexuale

84 de servicii specializate:

- 42 de grupuri de suport;
- 42 de cabinete de orientare vocațională.⁹

Instanțele de judecată și parchete – victima se poate adresa direct instanțelor de judecată cu cererea de emitere a unui ordin de protecție și parchetelor cu o plângere penală.

Ordinul de protecție:

- se emite de către instanța de judecată la cererea victimei;
- este scutit de taxa de timbru;
- se emite pe o durată de maxim șase luni;
- este executoriu și se pune în aplicare de îndată de către organele de poliție;
- în situația în care pericolul persistă, victima poate solicita un nou ordin de protecție, în baza probelor cu privire la continuarea actelor de violență;
- încălcarea ordinului de protecție constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la o lună la un an.

⁸Agenția Națională pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați, Prevenirea și combaterea violenței în familie, disponibil la <https://anes.gov.ro/wp-content/uploads/2018/04/Intrebari-VF.pdf> , accesat la 26.09.2023

⁹Agenția Națională pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați – Fișă servicii 2022, disponibil la: <https://anes.gov.ro/wp-content/uploads/2022/06/FISA-SERVICII-2022.pdf> , accesat la 26.09.2023

Împăcarea părților (ca urmare a retragerii plângerii penale) înlătură răspunderea penală. Ordinul de protecție are ca scop protejarea persoanei a cărei viață, integritate fizică sau psihică ori libertate este pusă în pericol printr-un act de violență din partea unui membru al familiei, precum și înlăturarea stării de pericol.

Prin ordinul de protecție instanța poate dispune, cu caracter provizoriu, una ori mai multe dintre următoarele măsuri, obligații sau interdicții:

- a) evacuarea temporară a agresorului din locuința familiei, indiferent dacă acesta este titularul dreptului de proprietate;
- b) reintegrarea victimei în locuința familiei;
- c) limitarea dreptului de folosință al agresorului numai asupra unei părți a locuinței comune atunci când aceasta poate fi astfel partajată încât agresorul să nu vină în contact cu victima;
- d) obligarea agresorului la păstrarea unei distanțe minime determinate față de victimă;
- e) interdicția pentru agresor de a se deplasa în anumite localități sau zone determinate pe care persoana protejată le frecventează ori le vizitează periodic;
- f) interzicerea oricărui contact, inclusiv telefonic, prin corespondență sau în orice alt mod, cu victima;
- g) obligarea agresorului de a preda poliției armele deținute;

Prin aceeași hotărâre, instanța poate dispune:

- obligarea agresorului de a urma consiliere psihologică, psihoterapie sau poate recomanda luarea unor măsuri de control, efectuarea unui tratament ori a unor forme de îngrijire, în special în scopul dezintoxicării.

- obligarea agresorului de a se prezenta periodic, la un interval de timp stabilit de instanță potrivit împrejurărilor, la secția de poliție competentă cu supravegherea respectării ordinului de protecție;

- obligarea agresorului de a da informații organului de poliție cu privire la noua locuință, în cazul în care prin ordin s-a dispus evacuarea lui din locuința familiei.

Durata măsurilor dispuse prin ordinul de protecție se stabilește de judecător, fără a putea depăși 12 luni de la data emiterii ordinului.¹⁰

Pentru a reduce numărul victimelor violenței domestice, Poliția Română a implementat un proiect pilot privind monitorizarea agresorilor prin intermediul brățărilor electronice. Prin acest proiect vor fi supravegheate persoanele cu ordin de protecție, dar și cei care sunt sub control judiciar sau în arest la domiciliu.

Măsura a fost implementată pentru început în București, Iași, Vrancea și Mureș în perioada 2022-2023, urmând să fie implementată și în alte 20 de județe în anul 2024, iar până în 2025 și în restul județelor din țară.¹¹

¹⁰Legea 217/2003 - Ordinul de Protecție, disponibil la adresa <https://lege5.ro/gratuit/gm4dqnrug42q/ordinul-de-protectie-lege-217-2003?dp=gmzdknjxgqytgni>, accesat la data de 09.10.2023

¹¹ Adrian Vasilache – Brățări electronice pentru monitorizarea agresorilor: Proiect pilot în București și alte 3 județe. Poliția are nevoie de peste 650 de noi ofițeri și agenți., disponibil la adresa <https://economie.hotnews.ro/stiri-telecom-25725988-bratari-electronice-pentru-agresori-proiect-pilot-bucuresti-alte-3-judete-politia-are-nevoie-pest-650-noi-ofiteri-agenti.htm>, accesat la 09.10.2023

METODE DE ÎNȘELĂCIUNE ȘI ABUZ DE ÎNCREDERE ASUPRA PERSOANELOR VÂRSTNICE

În ultimii ani, mulți oameni, în special vârstnici, au fost înșelați prin diverse metode. Prin utilizarea unor tactici ingenioase de manipulare, infractorii reușesc să le determine pe victime să divulge date personale sau informații financiare. În cele ce urmează, vă prezentăm câteva din cele mai frecvente metode de înșelăciune și abuz de încredere asupra persoanelor vârstnice.

„ACCIDENTUL” este o metodă veche de înșelăciune, dar care continuă să facă victime în rândul vârstnicilor. Aceasta constă în realizarea contactului telefonic cu victima, căreia i se comunică o știre șocantă, constând în aceea că un membru al familiei sale a fost implicat într-un accident rutier care s-a soldat cu urmări grave, iar pentru diminuarea consecințelor legale și/sau medicale ale evenimentului se solicită o sumă importantă de bani. Acest gen de infracțiune se bazează, în mare măsură, pe specularea stării emoționale a victimei și pe informațiile oferite chiar de aceasta în clipa primirii veștii că un membru al familiei a provocat sau a suferit un accident și trebuie ajutat. Autorii provin din sistemul penitenciar și, în general, sunt bărbați tineri. Infractorii nu au nicio informație prealabilă cu privire la victimele lor, acestea fiind contactate absolut întâmplător, pe telefonul fix, în anumite intervale orare, dimineața după ora 10:00 sau seara după ora 22:00. Scopul lor este să obțină o sumă cât mai mare de bani de la persoanele pe care reușesc să le manipuleze. Intervalele de timp vizate sunt cele în care există o probabilitate crescută ca la domiciliu să se afle un vârstnic – categorie cu risc ridicat de victimizare în cazul acestui tip de infracțiune. La realizarea scenariului pot participa mai mulți infractori, fiecare dintre ei interpretând câte un rol credibil (avocat, polițist, procuror, medic etc), dar poate fi interpretat și de către un singur autor, care își asumă roluri diferite pe care le susține prin schimbarea vocii. Pentru a amplifica tensiunea emoțională,

convorbirea poate fi însoțită de țipete de durere ale presupusei victime a accidentului, sau a presupusului autor care solicită disperat aducerea la îndeplinire a sarcinilor trasate telefonic pentru a scăpa de răspundere. Odată ce victima este prinsă în plasa poveștii mincinoase și se arată dispusă să dea o sumă de bani corespunzătoare solicitării infractorului, acesta caută să realizeze controlul deplin al posibilităților victimei de a comunica. În acest scop, infractorul cere victimei să nu întrerupă convorbirea purtată pe telefonul fix, să-i comunice dacă deține unul sau mai multe telefoane mobile, să nu ia legătura cu alte persoane. De cele mai multe ori, persoanei apelate i se cere să depună suma de bani într-un cont, care îi este comunicat.

În ultimele cazuri înregistrate în evidența poliției, banii sunt ridicați de o persoană, care se prezintă la domiciliul victimei. Această persoană, care poate fi bărbat sau femeie, complice cu cel de la telefon, care prezintă încredere, atât prin felul cum este îmbrăcată, dar și printr-un vocabular decent, ia banii și se face repede nevăzută. În momentul în care victima realizează că a fost înșelată, este prea târziu pentru a mai recupera banii și se adresează poliției. Indiferent dacă infractorii dovedesc anumite abilități intelectuale sau nu, factorul care înfrânge rezistența victimei este, de fapt, șocul emoțional resimțit de aceasta și complexul de gânduri contradictorii pe care le are în legătură cum modul în care ar trebui să acționeze. Ceea ce face diferența între succes și eșec este acel tip de persoană care întrunește anumite vulnerabilități care o transformă în victimă fără a exista diferențe date de gen, status socio-economic, instruire sau experiență de viață.

„ACOPERIȘUL” sau „BURLANUL” este un tip de înșelăciune care constă în oferirea din partea unor „meșteri” a anumitor lucrări de reparații, în special, a burlanelor și acoperișurilor, la prețuri mici, iar după executarea lucrărilor se solicită un preț mult mai mare pentru munca prestată. Sumele mari sunt invocate fie din cauză dificultăților apărute în executarea lucrărilor (dificultăți apărute prin distrugerii provocate, în mod intenționat, de către

așazișii meșteri), fie ca o neînțelegere a prețului stabilit inițial (ca fiind prețul pe metrul pătrat și nu pentru întreaga lucrare). În cazul în care victimele refuză plata acestor sume, se ajunge la intimidări și amenințări sau lăsarea imobilelor fără burlane sau acoperiș până la achitarea sumei de bani. În aceste condiții, neexistând niciun acord încheiat între cele două părți și sumele de bani (date inițial „meșterilor” și nefiind contabilizate nicăieri), vârstnicii se conformează solicitărilor, făcând plata și neprimind, în cele din urmă, nicio dovadă în legătură cu aceasta.

„Comis-voiajorul” este metoda caracterizată prin oferirea spre vânzare de către vânzători ambulanți, la un preț „minim“, greu de refuzat, a diferitelor produse (detergent, veselă, tacâmuri ambalate în cutii intens colorate și cu o reclamă pe măsură), în realitate, însemnând vânzare de produse de slabă calitate la prețuri foarte mari. „Vânzătorii” folosesc diferite tertipuri (de genul: „ofertă-bombă”, „stoc limitat” etc.) și, astfel, reușesc să înșele, cu ușuriță, persoanele vârstnice și uneori, prin distragerea atenției victimei, să sustragă și sume de bani din casă.

„Instalatorul” este o metodă de înșelăciune, care constă în faptul că autorul infracțiunii se deghizează în instalator, păcălind, în special, persoanele în vârstă să îi deschidă și să îl primească în casă și pentru a le repara presupuse defecțiuni ale instalațiilor sanitare sau de alt tip și într-un moment de neatenție, sustrage sume de bani din casă.

„Coletul” este o metoda de înșelăciune, inventată de infractori. Vârstnicii sunt abordați de persoane care pretind a fi curieri, precizând că trebuie să livreze un colet către un vecin care nu se află la domiciliu, cu rugămintea de a achita contravaloarea coletului în locul vecinului destinat. Dacă primitorul are suspiciuni, infractorul formează un număr de telefon la care răspunde un complice ce se prezintă a fi chiar vecinul și îl roagă să-i achite

contravaloarea, urmând ca la momentul în care se va întoarce la domiciliu să-i restituie banii. Persoana își dă seama că a fost înșelată abia când merge la vecin să-i dea coletul și să-și ceară banii.

„**Strângere de fonduri pentru persoane bolnave**” este o altă metodă de înșelăciune prin care vârstnicii sunt acostați pe stradă sau la domiciliu de către persoane străine și sub pretextul că adună fonduri pentru diverse culte religioase sau pentru cazuri sociale sau medicale, solicită ajutor bănesc, mizând pe starea emoțională și sensibilitatea persoanei vârstnice când vine vorba de suferință, boală, neajunsuri, handicap.¹²

Pentru a nu cădea victime unor astfel de infracțiuni, persoanele vârstnice trebuie să nu accepte în nicio împrejurare accesul unor persoane necunoscute în locuință sau gospodărie, sub niciun pretext să nu furnizeze persoanelor necunoscute informații despre vecini, să nu primească în locuință persoane care oferă spre vânzare diverse produse, iar în cazul în care sesizează prezența unor astfel de infractori să rețină semnalmentele lor și să anunțe imediat Poliția.

¹² Infracționalitatea îndreptățită asupra vârstnicilor: o perspectivă victimologică, Institutul de Cercetare și Prevenire a Criminalității, 14.12.2018, pp. 14-16, disponibil la adresa:https://www.politiaromana.ro/files/pages_files/Infractionalitateaindreptata_asupra_varstnicilor.pdf, accesat la 18.10.2023

CAPITOLUL IV

CONCLUZII ȘI PROPUNERI

Subiectul violenței asupra vârstnicilor rămâne în continuare unul tabu, puțin abordat și evaluat în complexitatea aspectelor și consecințelor pe care le are. Relele tratamente și violența, aplicate persoanelor vârstnice nu ar trebui să fie acceptate, indiferent de circumstanțele sau amploarea acestora și mai ales, nu trebuie să fie ignorate. Din păcate, foarte puține din persoanele vârstnice, victime ale violenței domestice, ajung să depună plângere pentru agresiune. Motivele includ lipsa de informare, sentimentul de rușine, necunoașterea serviciilor de asistență disponibile din partea statului, lipsa de încredere în autorități, monitorizarea necorespunzătoare a agresorului de către instituțiile abilitate, lipsa resurselor financiare personale pentru a trece prin toți pașii necesari unui proces juridic. De aceea, este foarte importantă creșterea gradului de sensibilizare/raportare a situațiilor de risc în care se află vârstnicul și care pot genera abuz și violență față de acesta, respectiv, amplificarea mecanismului de prevenire și de intervenție în caz de maltratare.

Pentru prevenirea și combaterea violenței și abuzului asupra persoanelor vârstnice propunem o serie de măsuri:

- ✓ sensibilizarea societății asupra fenomenului de violență prin campanii informaționale adresate prevenirii și combaterii violenței în familie, inclusiv a celei față de persoanele în vârstă și conștientizarea efectelor acesteia, mai ales, prin educație, promovarea atitudinilor și comportamentelor non-violente, dar și combaterea și contracararea acestui fenomen;
- ✓ dezvoltarea cadrului legislativ prin armonizarea legislației naționale la prevederile Convenției de la Istanbul, a normelor și procedurilor

instituționale pentru creșterea capacității de prevenire, intervenție și combatere a violenței asupra vârstnicilor;

- ✓ elaborarea unui document de politică în domeniul de prevenire și combatere a violenței în familie cu un capitol separat sau în care sunt incluse activități ce previn violența față de persoanele în vârstă;
- ✓ consolidarea capacităților profesioniștilor din diferite domenii pe modulul de prevenire a violenței față de persoanele în vârstă, punându-se accentul pe specificul și caracteristicile fenomenului pentru această categorie a populației;
- ✓ asistența și intervenția socială în domeniul violenței prin dezvoltarea serviciilor specializate acordate victimelor violenței;
- ✓ monitorizare și cercetare complexă a fenomenului de violență asupra vârstnicilor prin crearea unei baze de date de înregistrare a cazurilor de violență;
- ✓ programele de formare trebuie să conducă la îmbunătățirea și aprofundarea cunoștințelor, abilităților și capacității emoționale necesare pentru a înțelege și a oferi sprijin victimelor abuzului/violenței. Această nevoie a fost percepută ca fiind atât de importantă, încât unii dintre participanți au sugerat că ar trebui să fie un curs obligatoriu pentru toți profesioniștii care lucrează în domeniul prevenirii violenței/abuzului și intervenției.
- ✓ cooperare interinstituțională și realizarea parteneriatului intern și extern incluzând societatea civilă pentru determinarea resurselor financiare, materiale și umane pentru o mai bună și mai eficace combatere a fenomenului de violență în familie;
- ✓ promovarea egalității de gen și a echității sociale în scopul prevenirii violenței prin încurajarea aplicării mecanismelor incluziunii sociale în rândul persoanelor vârstnice.

În contextul îmbătrânirii rapide a populației, abuzul și violența asupra persoanelor în vârstă generează mari îngrijorări privind faptul că frecvența,

amploarea și complexitatea cazurilor de maltratare poate să crească. La nivel global, Organizația Mondială a Sănătății estimează că incidența cazurilor de abuz asupra vârstnicilor va fi în creștere, întrucât multe țări au o populație care îmbătrânește rapid, nevoile căreia nu vor putea fi satisfăcute la nivel corespunzător din cauza resurselor limitate.

BIBLIOGRAFIE

- Agenția Națională pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați – *Fișă servicii 2022*, disponibil la adresa <https://anes.gov.ro/wp-content/uploads/2022/06/FISA-SERVICII-2022.pdf> , accesat la 26.09.2023
- Agenția Națională pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați, *Prevenirea și combaterea violenței în familie*, disponibil la <https://anes.gov.ro/wp-content/uploads/2018/04/Intrebari-VF.pdf>, accesat la 26.09.2023
- Agenția Națională pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați, *Legislație națională în domeniul violenței domestice*, disponibil la adresa <https://anes.gov.ro/legislatie-nationala-violenta-domestica/>, accesat la data 04.10.2023
- HotNews.ro, Adrian Vasilache – *Brățări electronice pentru monitorizarea agresorilor: Proiect pilot în București și alte 3 județe. Poliția are nevoie de peste 650 de noi ofițeri și agenți.*, disponibil la adresa <https://economie.hotnews.ro/stiri-telecom-25725988-bratari-electronice-pentru-agresori-proiect-pilot-bucuresti-alte-3-judete-politia-are-nevoie-peste-650-noi-ofiteri-agenti.htm>, accesat la 09.10.2023
- Inspectoratul General al Poliției Române, *Violența domestică, în atenția polițiștilor*, disponibil la adresa <https://politiaromana.ro/ro/stiri/violenta-domestica-in-atenția-politistilor1684567077>, accesat la 04.10.2023
Institutul de Cercetare și Prevenire a Criminalității, *Infraționalitatea îndreptățită asupra vârstnicilor - O perspectivă victimologică*, 14.12.2018, pp. 14-16, disponibil la adresa https://www.politiaromana.ro/files/pages_files/Infraționalitateaindreptata_asupra_varstnicilor.pdf, accesat la 18.10.2023
- Legea nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței domestice, disponibilă la adresa <https://anes.gov.ro/wp-content/uploads/2018/10/Legea-217-din-2003.pdf>, accesată la data de 10.10.2023
- World Health Organization (WHO), *Abuse of older people*, https://www.who.int/health-topics/abuse-of-older-people#tab=tab_1

- World Health Organization (WHO), Violence against women. Disponibil la <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>. Accesat la 20.06.2023

- KRUG, Etienne G. et all. , *World report on violence and health – WHO*, Geneva 2002, pp. 1-346. Disponibil la https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf. Accesat la 20.06.2023